

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
BRNO

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1989

BRNO 1993

činách je známo již delší dobu díky povrchovým sběrům místních zájemců, menší sondážní výzkum gottwaldovského muzea zde proběhl v r. 1967.

Při záchranném výzkumu v r. 1989 byla sondážemi zachyceno osídlení s kulturou lineární, moravskou malovanou a se zvoncovitými poháry (nálezy z kulturních vrstev, část objektu MMK), 1 objekt patřil kultuře laténské (kromě střešového materiálu nalezena i část výhňové lopatky), 23 objektů pochází z doby hradištní (podle předběžného hodnocení od konce 8. do počátku 10. století). Výplň těchto odpadních jam či výrobních objektů tvořila větš. černohnědá hlína s hojnými nálezy zvířecích kostí, střešového materiálu a pískovcových kamenů; k méně častým nálezům patří železné nožiky, hlíněné přoslony, kamenné brousky, kostěná šídla. V jednom z objektů byly mj. nalezeny i zlomky keramiky antických tvarů. Výzkum přinesl i doklady o výrobě a zpracování železa v těchto místech (nálezy železné strusky v řadě objektů, velká koncentrace strusky, zlomek lupy? a masivní kovářské kladivo v jednom z největších objektů).

Tratě Losky se táhne od severního okraje Tlumačova po levé straně silnice až k trati Kráčiny. Leží v inundčním pásu Moravy. V listopadu 1989 zde byly při odstraňování ornice zjištěny a část. prozkoumány 3 mělké objekty s keramickým materiálem LNK (většinou hrubší keramika s plastickými výčnělky, část kulovité nádoby s nízkým hrdlem a rytou výzdobou); ve výplni objektů byly rozptýleny i drobné zlomky spálených kůstek.

Záchranný výzkum v Tlumačově bude pokračovat i v následujícím roce.

L i t e r a t u r a :

Červinka, I. L. 1928: Slované na Moravě a říše velkomoravská, Brno.

Rettungsgrabung in Tlumačov (Bez. Zlín). Bei der Rettungsgrabung in der Flur "Kráčiny" am Kat. Geb. von Tlumačov wurde eine Besiedlung der Linearkeramik, der MBK und der Glockenbecherkultur (meistens handelte es sich um Kulturschichten und den Objektteil mit MBK), ferner ein Objekt aus der Latènezeit (Fund des Bruchstückes einer Esseschaukel) und 23 Objekte aus der Burgwallzeit (zahlreiche Funde von Keramik und Tierknochen, Belege der Herstellung und Bearbeitung von Eisen - Schlacke und ein massiver Eisenhammer) festgestellt. In der Nachbarflur "Losky" stellte man 3 Objekte mit keramischen Material der Kultur mit Linearkeramik fest.

PRAVĚKÉ VÝŠINNÉ SÍDLIŠTĚ A STŘEDOVĚKÉ OPEVNĚNÍ NA ŠTANDLU (k.ú. Sviadnov, okr. Frýdek-Místek)

Pavel K o u ř i l , Vratislav J a n á k , AÚ ČSAV Brno

V měsíci srpnu 1989 proběhla druhá sezóna záchranného archeologického výzkumu, který na výšinném sídlišti Štandl (cf. Kouřil - Žáček 1986, 103-107; Kouřil 1988) u Frýdku-Místku, před několika lety zčásti zničeném výstavbou vojenského objektu a i nadále devastovaném, provádí opavská expozitura Archeologického ústavu ČSAV Brno ve spolupráci s OVM Frýdek-Místek. Lokalita se nachází asi 2 km západně od Místku na ostrožně zvané Štandl (348,3 m n.m.), strmě se tyčící nad levým břehem říčky Olešné, která se asi 8 km severněji vlévá u Paskova do Ostravice.

Výzkum byl prováděn sondami a zaměřil se především na poznání situace v nejvýše položené části sídliště, kde je zřetelně patrný zbytek nedávno větším dílem zničené, původně zřejmě kruhové fortifikace o průměru cca 50 m včetně příkopu a následného valu. V těchto místech bylo možno předpokládat největší koncentraci středověkého i staršího pravěkého osídlení.

Výkopové práce v prostoru centrálního pláta doložily pak existenci 40-50 cm mocné pravěké kulturní vrstvy šedé barvy, dílem již zničené a dílem překryté středověkým osídlením, ve které se našla početná pravěká keramika a štípaná industrie. Pravěké nálezy byly samozřejmě běžně přimíseny i v inventáři středověkých objektů avšak samostatné pravěké objekty doposud zjištěny nebyly. Z objektů středověkých zasluhuje největší pozornost zjištěná část stavení pravoúhlé dispozice zatimních rozměrů 4,4 x 6 m, pravděpodobně hospodářského charakteru. Stavba byla zničena požárem a nepřiliš rovná podlaha jejího suterénu se nachází přibližně v hloubce 2,8 m od úrovně současného povrchu. V bohatém inventáři destrukce převládá keramika, ale jsou v něm zastoupeny i četné nálezy kovové, např. velmi dobře zachovalé ostruhy. Na dně byly zjištěny části základových trámů v původním uložení, větší množství spáleného obilí a také unikátní zuhelnatělé bochničky chleba, které se tam nejspíše, stejně jako obilí, propadly při požáru z vyšších pater stavby. Část dalšího středověkého zahloubeného objektu, podle nálezů současného s hospodářským stavením, byla zachycena při východním okraji sondy.

Malá zjišťovací sonda byla položena na nevelké plošince v jihozápadním sektoru příkopu, která působí umělým dojmem. Pod 15-20 cm mocnou vrstvou listovky zde však již vychází na povrch zvětřalé skalní podloží a nezjistili jsme ani nálezy ani stopy po umělých zásazích, takže jde velmi pravděpodobně o přirozený útvar.

Další čtyři sondy různých rozměrů byly položeny severně a jižně od opevnění na místech, na kterých se podle konfigurace terénu zdála nejpravděpodobnější možnost zachytit případné pozůstatky osídlení. Zjištění v sondách učiněná naznačují, že snad všude vně fortifikace je následující situace. Svrchu leží 10-20 cm listovky, pod ní je (lokálně) 5-10 cm mocná rezavě hnědá, příp. do červena či fialova propálená vrstvička s příměsí popele (pravděpodobně pozůstatek novodobého lesního požáru) a níže pak 20-60 cm mocná vrstva žlutého příp. žlutošedého či bělošedého písku, místy s nepatrnými stopami černošedého probarvení. Pak již následuje podloží z kompaktního písku s četnými rezavými skvrnami. Vrstva syčícího světlého písku nad podlozím obsahuje dosti četné nálezy keramiky (výhradně pravěké) a štípané industrie, u paty valu je prosycena kamením. Svým charakterem se výrazně liší od šedé kulturní vrstvy v obvodu fortifikace a je nutno ji považovat za vrstvu splachovou. Vnějšími sondami nebyl sice dosud zjištěn žádný zahloubený pravěký objekt, ale asi 30 m jihozápadně od opevnění byl zachycen jižní okraj kamenné destrukce 20-25 cm vysoké. Destrukce začíná těsně pod povrchem, místy již v požárové vrstvičce; její kameny leží v horní části splachové vrstvy a mezi nimi se nacházejí poměrně početné, ale drobné zlomky pravěké keramiky a stopově uhličky. Do jejího jižního okraje zabíhá kruhová jáma o průměru asi 60 cm a hloubce cca 65 cm s hrotitým dnem, která měla popelovitou výplň šedofialové barvy, zjevně se nelišící od požárové vrstvy, zjištěné v těchto místech pod listovkou a ve které nebyly nálezy. Destrukce byla prozatím obnažena na ploše cca 1,8 x 1,2 m a zřejmě pokračuje dále na sever, východ i západ, ale ne na jih.

Předběžný rozbor nálezů dovoluje předpokládat, že lokalita byla osídlena třikrát v pravěku a počtvrté na počátku vrcholného středověku. Nejstarší síd-

lišťe můžeme podle nečetné a málo typické keramiky datovat snad do starších fází eneolitu, ale prozatím je doloženo spíše nálezy štípané industrie. Většina pravěké keramiky ze Štandlu náleží lidu lužických popelnicových polí a jako celek ji lze datovat do fáze R HO, ačkoliv jednotlivé fragmenty by mohly být i starší. Několik typických mladolátenských střepů mezi nálezy dovoluje počítat také s osídlením púchovské kultury, snad někdy na konci starého letopočtu (elementy, jež bychom mohli spojovat s dobou římskou, zde prozatím chybí). Přítomnost takového mladolátenského fragmentu s ovaleným okrajem mezi kameny destrukce naznačuje - stejně jako její založení v horní části splachové vrstvy - že právě s púchovskou kulturou ji musíme nejspíše spojovat.

V průběhu druhé poloviny 13. věku zaujalo vrchol ostrožny, na němž se osídlení zřejmě vždy koncentrovalo, drobné středověké opevnění, které nejpozději na přelomu 13. a 14. stol. opět zaniklo, zjevně náhlým požárem.

L i t e r a t u r a :

Kouřil, P. - Žáček, R. 1977: Drobná středověká opevnění v Pobeskydí a otázka jejich klasifikace, ČSlM/O, 35, 1986, 97-138.

Kouřil, P. v tisku: Záchraný archeologický výzkum drobného středověkého opevnění Štandl (okr. Frýdek-Místek), PV 1988

E i n e p r ä h i s t o r i s c h e H ö h e n s i e d l u n g u n d e i n e k l e i n e M i t t e l a l t e r l i c h e B e f e s t i g u n g a m Š t a n d l (K a t . G e b . S t a ř í č , B e z . F r ý d e k - M í s t e k) . Im August 1987 verlief die zweite Grabungssaison auf der Lokalität Štandl, die ca. 2 km von Frýdek-Místek entfernt ist. Es handelt sich um eine Sporenlage, auf der eine prähistorische Siedlung und später eine kleine mittelalterliche Befestigung situiert waren. Die Erkundungsgrabung konzentrierte sich vor allem auf den Raum des Fortifikationskernes, wo eine prähistorische Kulturschicht mit Funden von Keramik und Spaltindustrie festgestellt wurde, die teilweise schon vernichtet war und teilweise von der mittelalterlichen Besiedlung überdeckt gewesen ist. Prähistorische eingetiefte Objekte hat man hier nicht konstatiert, von den mittelalterlichen verdient Aufmerksamkeit ein durch Feuersbrunst vernichtetes Anwesen von rechteckiger Disposition, gewiß ein Stockwerkbau; der unebene Fußboden seines Souterrainteiles befindet sich in einer Tiefe von 2,8 m vom Niveau der heutigen Oberfläche und es konnten in ihm verbrannte Reste von Fundamentbalken in ursprünglicher Lage vermerkt werden. Vorläufig wurde nur ein Teil dieses Objektes im Ausmaß von 4,4 x 6 m untersucht und dabei hat man zahlreiche keramische Bruchstücke und Metallfunde gewonnen, z.B. sehr gut erhaltene Sporen. Militaria und nicht einmal irgendwelche prunkvollere Gegenstände waren nicht festgestellt worden. Es kann vorausgesetzt werden, daß das Anwesen höchstwahrscheinlich ein Wirtschaftsgebäude war. Dies deutet auch eine größere Menge von verbranntem Getreide und unikate verkohlte Brotlaibchen, die man am Fußboden des Souterrains gefunden hat, wohin sie am ehesten bei der Feuersbrunst aus den höheren Stockwerken einstürzten. Ein kleinerer Teil eines weiteren eingetieften Objektes, anhand der Funde mit dem Wirtschaftsanwesen gleichzeitig, wurde beim Ostrand des Suchgrabens erfaßt. Weitere, außerhalb der Fortifikation gelegten Suchgräben brachten zwar ziemlich zahlreiche Funde von Keramik (nur urgeschichtlicher) und von Spaltindustrie, jedoch fast ausschließlich in sekundärer Lagerung in einer Abschwemmungsschicht. Lediglich etwa 30 m in Südrichtung

vom Wall wurde zum Abschluß der Arbeiten der Rand einer umfangreicheren Destruktion aus kleinen Steinen erfaßt, zwischen denen sich kleine Keramikbruchstücke und vereinzelt Holzkohlepartikeln befanden; ihren Zweck kann nur eine weitere Grabung klären.

Nach der vorläufigen Fundanalyse, war Štandl in der Prähistorie dreimal besiedelt - zum erstenmal vielleicht am Anfang des Neolithikums, zum zweitenmal im Entwicklungsabschluß der Lausitzer-Urnenfelderkultur (Stufe R HD) und zum drittenmal im Zeitabschnitt der Púchover Kultur, welcher wahrscheinlich auch die erwähnte Destruktion angehört. Irgendwann in der zweiten Hälfte des 13. Jh. wurde hier eine kleine mittelalterliche Befestigung errichtet, welche spätestens an der Wende des 13. und des 14. Jh. durch eine jähe Feuersbrunst wüstete.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM NOVÉHO VÝŠINNÉHO OPEVNĚNÉHO SÍDLIŠTĚ U ŠITBOŘIC (okr. Břeclav)

Miroslav B á l e k , AÚ ČSAV Brno, Jaroslav P e š k a , Regionální muzeum Mikulov

(Tab. 12, 13)

Během leteckého průzkumu severní části Břeclavska byl na jaře 1988 upozorován při jižním okraji obce Šitbořice, východně od silnice Šitbořice - Diváky, zdvojený půlkruhový příkop (Bálek, 1991).

Lokalita v trati "Malé Domaniny" tvoří výraznou ostrožnu chráněnou ze tří stran příkrými srázy. Svou SZ částí vybíhá z jihu do intravilánu obce. Jedná se o jeden z výběžků JZ části Ždánického lesa budovaný sedimenty ždánicko-hustopečského souvrství (geologický průzkum P. Havlíčka). Na listě SMO 1:5000 Hustopeče 5-1 je vymezena body vzdálenými 42 až 57 mm od V s.č. a 110 až 138 mm od S s.č.

Následné geofyzikální měření provedené pracovníky Geofyziky s.p. Brno pod vedením V. Haška plně potvrdilo skutečnosti zjištěné leteckou prospekcí. Na JV přístupné straně byly vysledovány v délce asi 100 m dva souběžné příkopy s několika přerušeními, přetínající v půlkruhu temeno ostrožny přibližně ve směru SV-JZ. Na SV svahu pokračoval dalších 75 m pouze vnitřní příkop, který se v S části vytrácel (Hašek-Měřínský 1988, 123).

Na podzim 1989 přistoupili referenti k realizaci zjišťovacího výzkumu s cílem ověřit výsledky obou předchozích prospekčních metod. Poloha sondy byla orientována do místa největších geomagnetických anomálií. Sonda (15x2 m) byla vedena kolmo k průběhu obou příkopů. Pomocí mechanizace byla nejprve vyhloubena rýha o šířce 80 cm, zbývající plochu jsme začistili ručně. Výplň obou příkopů jsme vybírali po přirozených vrstvách.

Vnější příkop (označen I) trapezovitého profilu se šikmými stěnami a rovným dnem širokým 1,2 m byl na úrovni podloží 2,7 m široký a od dnešního povrchu 1,2 m hluboký. V jeho výplni jsme rozlišili celkem pět vrstev. Vnitřní příkop (označen II) ve vzdálenosti asi 6 m rovněž trapezovitého tvaru ve spodní polovině s téměř svislými stěnami a rovným dnem (šířka 1,3 m) se na úrovni podloží jevil jako 3 m široký pruh. Jeho hloubka od úrovně dnešního povrchu činila 1,5 m. Výplň tvořily čtyři vrstvy. Dále jsme na skryté ploše zachytili čtyři mělké kúlové jamky, z nichž dvě se nacházely mezi oběma příkopy. Jejich vztah k fortifikaci nelze, vzhledem k omezenému prostoru, blíže specifikovat.

PREHLED VÝZKUMŮ 1989

BRNO 1993

- Vydává: Archeologický ústav AV ČR, Brno, Koliště 17/19
- Odpovědný redaktor: Dr. J. Tejral
- Redaktoři: Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchliková
- Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá
- Kresby: A. Krechlerová
- Titulní list: nákončí v anglokarolinském stylu z Brna-Líšně, měř. 2 : 1
- Tisk: Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
- Evidenční číslo: ÚVTEI - 73332
- Náklad: 450 ks — neprodejné
- Vydáno jako rukopis